

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

Kitap İncelemesi / Book Review

Dr. Nevzat ERKAN & Dr. Ahmet İhsan DÜNDAR

**MEVLİD GELENEĞİNİN ÖNEMLİ BİR HALKASI ET-TENVÎR FÎ MEVLİD'S-
SİRÂCİ'L-MÜNÎR, İBN DIHYE EL-KELBÎ**

Bursa Akademi/Emin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2020, ISBN: 978-605-80093-1-8, İçindekiler: 5 s. +
Metin: 468 + Ek: 2 s. + Dizin: 40 s.

Değerlendiren

Fatih ÇİMEN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, fatihcimen@klu.edu.tr,
Orcid.org/0000-0002-6098-3374

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 16 Haziren 2020 / 16 June 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Temmuz 2020 / 14 July 2020

Yayın Tarihi / Published: 25 Temmuz 2020 / 25 July 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Güz / July – Autumn 2020

Cilt / Volume:6 Sayı / Issue: 2 Sayfa / Pages: 791-794.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

İslâm dininde kutsal kabul edilen bazı zamanlar ve bunlarda icrâ edilen bir takım merasimler vardır. Bunlar, aynı zamanda toplumların sahip oldukları inançların yeniden canlanmasını ve hayatta karşılığını bulmasını sağlayan önemli faktörlerden biridir. Allah Resûlü'nün (s.a.v) dünyayı şerefleştirdiği günün sene-i devriyesi olarak asırlardan beri idrak edilen ve “Mevlid-i Nebî” olarak ifadelendirilen günler de bu merasimler cümlesindedir. Mevlid-i Nebî geleneği, Allah Resûlü'ne (s.a.v) duyulan engin sevginin bir tezâhürü olarak artık bütün Müslüman toplumlarda hayatın bir parçası haline gelmiştir.

İlk dönemlerden itibaren Müslümanlar tarafından Mevlid-i Nebî'ye büyük önem verilmiş, kimi âlimlerce mevlide dair manzum eserler yazılırken, bazı âlimler tarafından da siyer tarzı çalışmalar kaleme alınmıştır. Endülüs'ün ileri gelen ilmî şahsiyetlerinden, İbn Dihye el-Kelbî'nin mevlid-i nebî'ye dair siyer tarzında telif ettiği, *et-Tenvîr fî Mevlid's-Sirâci'l-Münir* adlı eseri de bu alanda siyer tarzı yazılan eserlerdendir.

İbn Dihye, genel kabulle 544/1150'de Valensiya'da dünyaya gelmiş, zamanının önde gelen âlimlerinden İslâmî ilimleri tahsil etmiş, özellikle hadis, tarih ve edebiyat alanında temayüz etmiş bir âlimdir. İslâmî ilimlerin farklı alanlarına dair çeşitli eserler telif eden İbn Dihye, *et-Tenvîr* adlı eserini, mukaddimesinde ifade ettiği üzere Allah Resûlü'ne duyduğu derin muhabbetin bir tezâhürü olarak kaleme almış ve Mevlid-i Nebî merasimlerinin yayılmasında büyük katkısını gördüğünü söylediği Muzafferüddîn Kökbörü'ye ithaf etmiştir.

İbn Dihye'nin mezkûr eseri, adından da anlaşılacağı üzere Allah Resûlü'nün (s.a.v) doğumuna dair yazılmış bir eserdir. Ancak, müellifin, muhaddis, tarihçi ve edîp kimliğinin etkisiyle eserde hadis usulünden, şiire, biyografiden ensab ilmine ve siyere kadar birçok alanda açıklayıcı bilgiler bulmak mümkündür. Örneğin İbn Dihye, eserinin giriş bölümünde yaklaşık eserinin beşte birlik kısmına tekabül edecek şekilde Allah Resûlü'nün (s.a.v) nesebine dair biyografik bilgiler aktarmaktadır. Bunun yanında aktardığı bilgilerin ayet, hadis ve dil ilmileriyle irtibatını kurmakta, bir muhaddisten veya tarihçiden beklenmeyecek tarzda önemli bilgiler nakletmektedir. Nitekim kendisi de eserinde, o döneme kadar muhaddislerin dahi değinmediği ince nükteleri konu ettiğini ifade ederek bu hususa işaret etmektedir. (s. 74-256) *et-Tenvîr*'in genel muhtevası dikkate alındığında onun daha çok bir siyer eseri olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim müellif, eserinin ilk bölümünde Hz. Peygamberin nesebine dair bilgiler aktardıktan sonra, Mevlid-i Nebî başlığı altında, Allah Resûlü'nün doğumundan itibaren, çocukluğu, gençliği, risalet dönemi, isrâ hadisesi, peygamberlik mührü, savaşlar, Taif seferi, hicret ile vefatına dair detaylı ve kronolojik bilgiler vermektedir. Eserde söz konusu bilgilerin aktarımı ile birlikte zaman zaman önemli kişiler arasında geçen konuşmalar,

evlilikler ve savaşların arka planındaki olaylar gibi siyer kitaplarında pek rastlanmayan detaylara da yer verilmektedir. Eserin son bölümünde ise Allah Resûlü'nü (s.a.v) seciyeli ifadelerle methu sena eden bir kaside bulunmaktadır.

et-Tenvîr'in dikkat çeken özelliklerinden biri müellifin kullandığı kaynaklardır. Eserde siyer, İslâm tarihi, hadis, tabakât, terâcim ve Arap dili alanlarında telif edilen güvenilir kaynaklar kullanılması dikkat çekmektedir. Hadislerin seçimi ile ilgili olarak müellifin *Sabîbayn* başta olmak üzere *Sünen-i Erbaa*, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i*, İmam Mâlik'in *Muwattâ'*ı ve diğer müsned eserleri tercih ettiği görülmektedir. Bunun yanında etraf ve duafâ türü eserlerden de istifade etmiştir. Vâkıdî ile İbn İshâk'ın *Meğâzî*'leri, Ebu'l-Kâsım es-Süheylî'nin *er-Ravzu'l-ünf* adlı eserleri siyere dair kullandığı kaynaklardan bazılarıdır. Burada dikkat çeken önemli bir nokta, İbn Dihye'nin bu eserlerden istifade ederken, rivayetlerin sıhhat değeri konusunda hadisçi kimliğinden taviz vermemesidir. Müellif râvilerin cerh ve tadil bilgilerine yer vermek suretiyle rivayetlerin sıhhat durumunu sorgulamakta ve yeri geldiğinde râvilerin hatalarına dair bilgiler de aktarmaktadır. Eserin kaynaklarına dair söylenebilecek bir husus, müellifin eserini yazarken sünnî eserlerden istifade etmesinin yanında, Şîî kaynaklardan da haberdar olması yeri geldiğinde bu kaynaklara yönelik tenkitlerde bulunmasıdır.

Eserin mümeyyiz vasıflarından biri, Allah Resûlü'nün doğumuna dair verilen bilgilerin ve rivayetlerin, müellifin kendisine kadar olan isnad zincirlerinin verilmiş olmasıdır. Bazen bir sayfadan fazla bir hacme ulaşsa da müellif, elde ettiği bir bilginin isnad zincirini vermekten geri durmamıştır. Şüphesiz bu, onun hadisçi kimliğinin verdiği bir melekedir. Ayrıca müellif, yukarıda da işaret edildiği üzere hadisler konusunda da sahih kaynakları tercih etmeye özen göstermiştir ki bu durum, bir siyer kitabı için oldukça önemli ve mümeyyiz bir vasıftır. Zira bugün siyer kitaplarındaki rivayetlerin hadis usulü kriterlerine göre yeniden tahkik edilme ihtiyacı bulunmaktadır. (s. 157-160)

İbn Dihye'nin nesebi, baba tarafından sahabeden Dihye b. Halîfe el-Kelbî'ye, anne tarafından ise Hz. Hüseyin'e dayanmaktadır. O, bu durumu eserinde kendi görüşünü ve özellikle de rivayetlerin isnadlarını zikrederken zaman zaman dile getirmekte, şerefli iki nesebe sahip olduğuna “zün-nesebeyn olarak ben derim ki” ifadesiyle dikkat çekmektedir.

İbn Dihye şiir, nahiv ve lugat sahasında döneminin meşhur âlimleri arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda onun dil ilmindeki ihtisası, *et-Tenvîr*'de de hissedilmektedir. Dolayısıyla eserine aldığı rivayetlerin metinlerindeki kelimelerin dil ilmi açısından tahlillerine fazlaca yer vermektedir. Rivayetlerdeki garib kelimeleri ayetlerdeki ve şiirlerdeki kullanımlarından örnekler vermek suretiyle açıklamakta, kelimelerin anlamlarına dair varsa âlimlerin hatalı

görüşlerini göstermekte ve en son kendi görüşünü de ifade etmektedir. Eserin, müellifinin bir dil âlimi olmasının da etkisiyle akıcı ve edebî bir üsluba sahip olduğu görülmektedir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız ve daha birçok özelliğiyle *et-Tenvîr*, kendinden sonraki dönemde âlimlerin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Konuyla ilgili eser telif eden âlimler, *et-Tenvîr*'den istifade etmişler ve bu esere atıfta bulunmuşlardır. Hadis ilminin önde gelen âlimlerinden İbn Hacer, Bedreddin Aynî ve Sehâvî bu isimlerden bazılarıdır. Nitekim *et-Tenvîr*'in, muhtevastaki detaylı ve önemli bilgiler sayesinde âlimler tarafından kaynak eser olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Eserin Halep Ahmediyye Kütüphanesi'ndeki yazma nüshası Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ABD Öğretim Üyesi Dr. Nevzat Erkan ve Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı ABD Öğretim Görevlisi Dr. Ahmet İhsan Dündar tarafından Türkçe'ye çevrilerek ilim taliplerinin istifadesine sunulmuştur. Eserin başına mütercimler tarafından İbn Dihye'nin hayatını, ilmi kişiliğini ve eserinin özelliklerini anlatan oldukça faydalı bir bölüm ilave edilmiştir. Ayrıca eserde kullanılan ayet ve hadislerin de tahriçleri mütercimler tarafından yapılmıştır. Eserin sistematığı ve içerisindeki başlıklandırmalar müellifin kullandığı şekliyle muhafaza edilmiştir. Böylesine önemli bir eserin, biri tarih diğeri Arap dili alanında ihtisas yapmış iki akademisyen tarafından neşredilmesi çok isabetli olmuştur. Bu neşir sayesinde alana ilgi duyan okuyucular Allah Resûlü'nün (s.a.v) hayatı ve nesebi ile ilgili güvenilir bilgiler elde etme imkânına kavuşmuş olacaktır. Bununla birlikte eserin girişinde bulunan ve İbn Dihye'nin ilim yolculuklarını gösteren haritanın renkli ve daha detaylı olması, tercümelelerdeki bazı eksikleri ile imla hatalarının giderilmesi gerekmektedir. Hulasa bu çalışmanın, İslâm Tarihi ve özellikle de siyer alanına büyük katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.